

ČASOPIS ZA KULTURU HRVATSKOGA KNJIŽEVNOG JEZIKA
IZDAJE HRVATSKO FILOLOŠKO DRUŠTVO
GOD. 42, BR. 3, 65-96, ZAGREB, VELJAČA 1995.

ZLATKO VINCE
(1922-1994)

Izmučen teškom bolesti, u Zagrebu je 1. prosinca 1994. umro prof. dr. Zlatko Vince. Umro je nakon 40 godina uporna rada posvećena proučavanju hrvatskoga književnog jezika, poglavito novije njegove povijesti. Ostavio je opsežno znanstveno djelo, opus koji istančano govori o hrvatskom jeziku, o posebnostima njegova razvojnog puta i o zasebnosti njegove suvremene fizionomije. Danas iz znanstvenih i drugih vrednota prilogâ Zlatka Vincea proizlazi naša spoznaja o težini gubitka, o značenju njegova jezikoznanstvenog napora predanog u naslijeđe hrvatskoj filologiji.

Rođenje, 10. siječnja 1922, i djetinjstvo u Đakovu pokazuju se osobito važnim s obzirom na kulturne znamenitosti upamćene iz Strossmayerova grada (katedrala i Seitzove slike u njoj; svojedobni Kurelčev boravak; stari kompleti časopisa *Vijenac*). Klasičnu gimnaziju završio je u Travniku, a Filozofski fakultet u Zagrebu (1940-1945). Uglavnom kao srednjoškolski profesor službovao je u Zagrebu, Pazinu i Puli, a sveučilišnu karijeru započeo je asistenturom na Filozofskom fakultetu u Zadru (1956-1961). Poslije je radio u Akademijinu Institutu za jezik (1961-1969) i na Fi-

lozofskom fakultetu u Zagrebu (1969-1987), gdje je od 1979. bio redoviti profesor. Suvremeni hrvatski jezik kao lektor i kao gostujući nastavnik predavao je i na njemačkim sveučilištima (Kiel, Köln). Doktorirao je 1958. disertacijom o predvodniku Riječke filološke škole Franu Kurelcu; objavljena je ta monografija u *Raspravama Instituta za jezik*. I 1968. Habilitirao se 1960. Djelovao je kao pomoćni urednik *Rječnika hrvatskosrpskoga književnog jezika* (MH i MS) i surađivao u pripremama za izdavanje "Dodatka" za veliki Akademijin *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Bio je sudionik mnogih znanstvenih skupova. Također je bio član Međunarodne komisije za povijest slavistike i dopisni član Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (od 1988). U cjelini mu je životni put bio jako opterećen političkim kaznama i nepravdama, i to s posljedicama barem do umirovljenja 1987. Odnosi se to i na nemogućnost da postane docent u Zadru, gdje je zajedno s Franjom Švelcem i Daliborom Brozovićem organizirao slavistički studij, pa i na teškoće s kojima je došao na Filozofski fakultet u Zagrebu i djelovao na toj ustanovi.

Javivši se u hrvatskom jezikoslovlju 1954. priložima u časopisu *Jezik* i u novinama, radio je dokle god je mogao. O tom govori i njegova uvodna studija o Marcelu Kušani u trećem izdanju knjige *Narodno blago* (Zagreb, 1993) toga uglednog Rabljanina, kao i djelo *Portreti hrvatskih jezikoslovaca* (Zagreb, 1993), gdje je Zlatko Vince autor koncepcije i jedan od pisaca, te, kao posljednje djelo, kojemu izlazak nije dočekao, već prelomljeni pretisak *Hrvatsko-talijanskog rječnika* Dragutina Parčića s opsežnom Vinceovom studijom o životu i radu toga vrsnog hrvatskog leksikografa. U svemu se bavio različitim značajkama hrvatskoga književnog jezika, osobito gramatičkima i jezičnosavjetničkim, no glavninu je rezultata ostvario proučavajući kulturnu povijest materinskoga jezika. Zagledanje u bibliografiju radova profesora Vincea odmah upozorava na njegovu ranu usmjerenost da se bavi upravo tom problematikom. Ta su njegova pregnuća slijedila ubrzo nakon prvih poticajnih Jonkeovih radova o prošlostoljetnim jezikoslovnim zbivanjima (bibliografske jedinice o Bogoslavu Šuleku iz 1954. i 1955), a urodila su dugim nizom znanstvenih priloga. Nakon teksta o Antunu Mažuraniću u povodu 150. obljetnice rođenja (*Riječka revija*, 1956, 4) uslijedilo je osamdesetak radova također uglavnom o devetnaestostoljetnom jezikoslovlju, među njima i spomenuta disertacija od oko 150 tiskanih stranica. Ipak su detaljna istraživanja o našim poznatim filološkim školama i o srodnim pitanjima dopunjena i sažetim prikazom zbivanja prethodnih stoljeća, sve od Bašćanske ploče, pa je tako dobiven valjan kontekst cjeline filoloških događanja. Sav taj rad, donekle prerađen, skupljen je u opsežnoj monografiji *Putovima hrvatskoga književnog jezika*, tiskanoj dosad u dva izdanja (1978, 1990), no postoji i zvučno izdanje za slijepe i slabovidne iz 1982. Ta je knjiga veliko djelo hrvatske filologije, ostvarenje najpohvalnije ocijenjeno u kritici. Radi se o tom da je zainteresiranima približeno mnoštvo pojedinosti, često slabo dostupnih i prethodno neuključenih u raščlambu. Takav pristup pokazao se naročito potrebnim u našoj sredini stalno opterećenoj teškim zadacima i karakteriziranoj premalim brojem osposobljenih i pouzdanih znanstvenika. Vidi se da autor dobro poznaje proučavana jezikoznanstvena djela i kulturnopovijesnu situaci-

ju u kojoj su nastajala, s time da upravo uzorno prati novu znanstvenu literaturu i rezultate ugrađuje u svoje ostvarenje. Prepuno pojedinosti, to djelo kao cjelina zadivljuje svojom zaokruženosti. Mora se reći da je *Putovima hrvatskoga književnog jezika* djelo važno u hrvatskom nacionalnom životu uopće, jer je temeljitom i objektivnom obradom prikazalo kako se doista oblikovao hrvatski jezik i kakvi su bili odnosi između hrvatskoga i srpskoga jezika. Vjerojatno i pod Krležinim utjecajem, to su priznavali i neki sudionici srpskoga kulturnog života, npr. Oskar Davičo. Moglo bi se reći da su u kroatistici *Putovi* jedna od zlatnih knjiga. Već na uvodnim stranicama pokazao je autor koliko je povijest našega jezika prošlog stoljeća donedavno bila loše poznata, pa su se čak i u međunarodno priznatim djelima javljale ozbiljne pogreške. Obradujući značajke jezičnog razvoja do 19. stoljeća, Vince iznosi osnovne podatke o čakavskom, kajkavskom i štokavskom književnom jeziku toga razdoblja i pregled gramatičkih i leksikografskih djela 16. 17. i 18. stoljeća; osvrće se na probleme pisma i grafičke, ističe težnju za jezičnom čistoćom u naših starih pisaca te uporni višestoljetni napor za bogatstvom i razvedenošću hrvatskoga pisanog izraza. Doba od Kačića i Reljkovića do tridesetih godina 19. stoljeća obrađeno je potpunije nego prethodno, a autor je donio već i rezultate vlastitih istraživanja. Zapaženo je da je promatrano razdoblje književno neplodno, a sociolingvistički važno. U poglavljima "Hrvatski književni jezik u doba ilirizma" i "Apologija hrvatskoga književnog jezika u doba apsolutizma u sjevernoj Hrvatskoj" sintetski su i realno obrađene zasluge preporoditelja, a osobito su potanko prikazane polemike oko pripadnosti štokavštine. Poglavlja o Zadarskoj školi i o Riječkoj filološkoj školi ponajviše se i najizrazitije odlikuju akribijom. Jedno od najopširnijih poglavlja ima naslov "Rast, ostvarenja i suton Zagrebačke filološke škole". Temeljeći se na Jonkeovu radu, taj odjeljak daje i novih podataka. "Završna riječ" vrlo je sredeno napisana i ističe najosnovnije činjenice i misli o povijesti hrvatskoga književnog jezika. Posebno je vrijedno da drugo izdanje *Putova* u "Dodatku" sadržava vrlo opsežnu bibliografiju.

Pregledamo li Vinceove glavne teme, uočiti ćemo da je s podjednakom pozornom istraživao hrvatske djelatnike iz različitih sredina, kako iz zadarske (npr. Šime Starčević, Ante Kuzmanić) ili riječko-istarske (npr. Fran Kurelac, Juraj Dobrila), tako i one iz zavičajne Slavonije (npr. Matija Antun Reljković, Matija Petar Katančić) ili okupljene u narodnom središtu (npr. Ljudevit Gaj, August Šenoa, Franjo Iveković, Tomo Maretić, Stjepan Ivšić, Blaž Jurišić, Antun Barac), pa i one u drugim krajevima, npr. u Bosni ili u budimskom kulturnom krugu. Nije svima mogao posvetiti jednaku pozornost, ali je cjelovitost pristupa sasvim nedvojbeno. Naravno, osim djelovanja najvećih, nužno je i proučavanje djelatnosti manje važnih sudionika filološkog života, pa je tu činjenicu trajno imao pred očima prof. Vince, npr. obrađujući poglede povjesničara Petra Tomića na purističke raspre s početka 20. stoljeća (*Filologija*, 20-21/1992-93) i mnoge druge slabo poznate, a ipak zaslužne ljude. Nije dovršio svih svojih zamisli, npr. knjigu o povijesti hrvatskoga književnoga jezika u prvoj polovici 20. stoljeća o kojoj je rado govorio pomišljajući i na suautorski rad. U novije doba objelodanjena je i kraća monografija *Ivan Broz* (Zagreb, 1992). Ipak valja naglasiti da je knjiga *Putovima hrvatskoga*

književnog jezika nastala sažimanjem većeg broja samostalno pisanih priloga, no pritom su neki osjetno skraćeni ili su potpuno izostavljeni, pa bi bilo korisno objaviti i novu Vinceovu knjigu s tekstovima manje-više neuvrštenima u njegovo životno djelo i s tekstovima napisanim nakon dovršenja *Putova*.

Profesor Zlatko Vince javio se u prvom broju trećega godišta *Jezika* surađujući u našem časopisu sve do njegova 41. godišta 1993. Nije bio jedan od najplodnijih suradnika, ali je sa svojih tridesetak objavljenih priloga mnogo pridonio njegovu ukupnom značenju u hrvatskoj filologiji. Osim uglavnom redovite suradnje, povezanost s časopisom ilustrira i osvrt "Svijesna i ustrajna briga o jeziku u šest godišta 'Jezika'" (*Zadarska revija*, 1959, 1), kao i novinski prikazi o tom periodiku. U znanstvenoj literaturi nerijetko je Vince spominjan kao jedan od lingvista iz kruga oko časopisa *Jezik*. Uglavnom se Vinceovi prilozi odnose na jezično savjetništvo i na njegovu omiljenu temu novije hrvatske jezične povijesti. Objavio je i više osvrti o novim knjigama, posljednjih godina i nekoliko nekrologa (Janku Jurančiću, Nikoli Rončeviću, Pavlu Rogiću i Mirku Petraviću). Važan je sureferat na II. slavističkom kongresu u Zagrebu 1959. godine ("Današnji zadaci nauke o književnom jeziku u Jugoslaviji", *Jezik*, VIII, str. 105-110), posebno s obzirom na činjenicu da je 1978. svojim *Putovima hrvatskoga književnog jezika* obavio zadatak o kojem je govorio i pisao još u svojim mlađim danima: "Nakon pojedinačnih radnja, u kojima bi se osvijetlila pojedina pitanja prošlosti književnog jezika i manje poznate ličnosti naše nedavne jezične prošlosti, potrebna bi bila čitava knjiga o povijesti književnog jezika, možda najprije o jeziku 19. stoljeća, a onda i cjelovit priručnik, u kojem bi na jednom mjestu bili obrađeni problemi književnog jezika od najstarijih vremena do danas", *Jezik*, VIII, str. 110. Razinu razmišljanja o prirodi književnog jezika odgovarajuće može ilustrirati naslov i podnaslov Vinceova izlaganja na blebskom slavističkom kongresu 1979. godine: "I jezična čistoća i funkcionalnost (Ravnoteža između zahtjeva za jezičnom čistoćom i pravilnošću te raznolikih funkcionalnih potreba književnog jezika"; *Jezik*, XXVII, str. 65-79). Obrađujući gramatička pitanja u *Jeziku*, osobit uspjeh ostvario je prof. Vince prilogom "Distributivna upotreba gramatičkog broja" (VI, str. 78-85), gdje uočavamo utočnjavanje i proširenje Maretićevih spoznaja, pri čemu je bitan stilistički pristup književnim tekstovima. U pisanju osvrti o knjigama Vince je redovito tolerantan, ali i kritičan, pa obično dodaje "male napomene", ističe "neke nepreciznosti i nepotpunosti" ili "manje pogreške". Razumije se, ponekad je trebalo istupiti oštrije, npr. u prikazu "Nedopustiv jezični nepar" (*Jezik*, V, str. 63-64).

Jezičnim se savjetništvom prof. Vince osobito bavio prvih godina svoje suradnje u *Jeziku*, dakle pedesetih godina, ali i prilikom rada u Institutu za jezik gdje se pripremao *Jezični savjetnik s gramatikom*, MH, Zagreb, 1971. Sažetu i poslije cijenjenu slovnici napisali su urednik te knjige Slavko Pavešić i Zlatko Vince, a jezične su savjete s njima pripremala i Vida Barac-Grum i Dragica Malić. Vinceove savjetničke interese najbolje ipak osvjetljavaju njegovi autorski tekstovi u *Jeziku*. Prvi njegov tekst u *Jeziku* odnosi se na pitanje pogrešne uporabe dvostrukih negacija (*ni ne* umjesto *i ne*), a tom se pitanju vratio i u 1. broju 25. godišta. Ostala zalaganja lako ćemo ilustrirati navođenjem naslova ili pitanja: "Gdje, kuda, kamo?",

ocrnila ili *ocrnjela*, *gospođa profesor* ili *gospođa profesorica*, “O nepravilnoj upotrebi akuzativa u pasivnim rečenicama”, “U Bermu, a ne u Beramu”, “Zašto bi nam mjeseci bili bezimeni?”, “Znači li *pojasniti* sasvim isto što i *objasniti*, *razjasniti*?” Najopširniji mu je tekst o kojem konkretnom pitanju jezične kulture priloga “Jedna potrebna, ali neadekvatna riječ u suvremenom književnom jeziku” (*Jezik*, VII, str. 89-92, 115-117), gdje se raspravlja o pridjevu *ćorav*, a savjetuje se da valja “radije upotrebljavati nespreniji, ali danas neutralan način izricanja: *slijep na jedno oko*, *bez jednog oka* i sl., nego kraća i pregnantnija, ali danas već afektivno obojena riječ *ćorav*”, op. cit., 117. Vinceovi su jezični savjeti odmjereni i svestrano obrazloženi.

Zlatko Vince se javljao u časopisima (osim u *Jeziku*, mnogo u *Forumu*, *Filologiji*, *Radovima Zavoda za slavensku filologiju*) i u zbornicima, enciklopedijama i u inozemnim edicijama (*Rocznik slawistyczny*, *Die Welt der Slaven*), ostvarivši opsežan učenjački opus s više od dvjesto priloga. Kao posebno važan gramatički rad objavljen izvan *Jezika* spominjem tekst “O nekim pitanjima upotrebe zamjenice *svoj*” (*Prilozi*, VIII kongres jugoslavenskih slavista, HFD, Zagreb 1977, str. 163-181). Mnogo prikaza objavio je Zlatko Vince u novinama. U novinama je i inače rado surađivao, osobito na početku znanstvenoga puta i posljednjih godina života. O sedamdesetoj godini života posvećen mu je dvobroj 28-29 *Radova Zavoda za slavensku filologiju*. Tu nalazimo bibliografiju Vinceovih radova i literaturu o radu našega zaslužnog učenjaka. No tek će dotjerane bibliografije točno pokazati što je sve napisao i gdje je to objavljeno. Nagradom “Bartol Kašić” za znanstvenu djelatnost iz područja humanističkih znanosti odlikovan je 1994. godine. Marljiv i čestit u svem svom djelovanju, ostavio je vrijedno znanstveno djelo i svijetao trag.

Josip Lisac

JEZIK IVANE BRLIĆ-MAŽURANIĆ* ZA AUTENTIČNE TEKSTOVE HRVATSKIH PISACA

Stjepan Babić

Kad je riječ o jeziku Ivane Brlić-Mažuranić, onda se može reći da se o njezinu jeziku mnogo govorilo i pisalo, da je njezin jezik doživljavao samo pohvale. Da spomenem samo prve koji su pod dojmom čitanja osjetili savršen izraz velikoga umjetnika riječi. Njihovi sudovi toliko su značajniji što su to i sami bili:

– “sav čar njenog pričanja dolazi otud što ona savršenim naivnim stilom priča”, “Bez nesrećnoga i z g l e d a t i bio bi taj jezik nepogrešiv”, rekao je A. G. Matoš.¹

* Referat održan 15. listopada na znanstvenome skupu u Slavonskome Brodu.

¹ *Hrvatska književna kritika*, IV, Zagreb, 1962, str. 283. i 284.